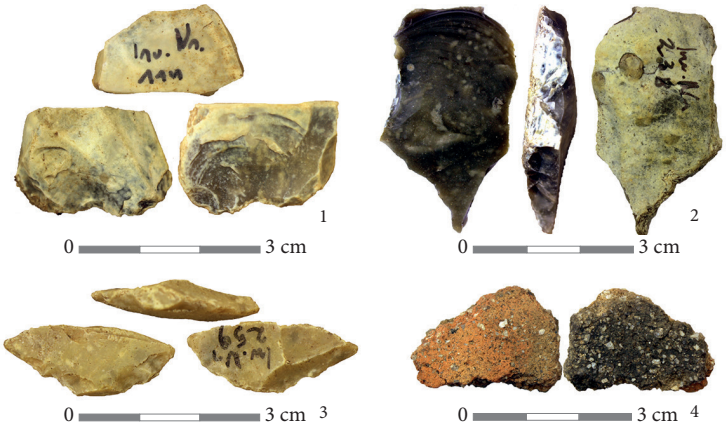

3 pav. Dalis tyrimų metu surastų dirbinių: 1 – skaldytinis; 2 – perforatorius; 3 – grandukas; 4 – lipdytinės keramikos fragmentas. M. Daubaro nuotr.

Fig. 3. Some of the artefacts discovered during the investigation: 1 – a core; 2 – a perforator, 3 – a spokeshave; 4 – sherd of hand built pottery

2015 m. tyrimai, deja, nesuteikė aiškesnės informacijos apie žmonių veiklos saloje chronologiją, tačiau leidžia kalbėti apie čia vykusios veiklos pobūdį – saloje žmonės lankydavosi dėl čia lengvai prieinamos titnago žaliavos, kuri salos teritorijoje greičiausiai buvo ne tik renkama, bet ir kasama (kasimo požymių 2015 m. tyrimų metu neaptikta), vietoje apskaldoma siekiant įvertinti titnago žaliavos kokybę (paliekant nekokybiškas ar mažas apskaldytos titnago žaliavos konkrecijas bei nuoskalas mėtytis titnago žaliavos išgavimo vietoje).

Remiantis 2015 m. tyrimų duomenimis, siūloma visai salos teritorijai suteikti teisinę apsaugą, kaip vertingąsias savybes įvardyti priešistorinių laikų titnago žaliavos gavybos bei pirminio apdorojimo vietą.

The Investigation on the Island in Lake Dumblis

At the site excavated during a field evaluation on the island in Lake Dumblis (Figs. 1 –2), 305 flint finds (211 flakes, 78 knapped concretions, 6 blades, 5 core edge rejuvenation flakes, 1 core, 1 core fragment, 1 perforator, 1 spokeshave, and 1 fragment of an unclear formal artefact) and 1 fragment of hand built pottery with a smooth surface (Fig. 3) were discovered. Based on the 2015 investigation data, it has been proposed to provide legal protection for the island's entire territory and to call the prehistoric flint mine and initial processing site the most valuable property.

Gabrielė Gudaitienė

Dūkštelių senovės gyvenvietė

Dūkštelių senovės gyvenvietė (UK 38282) yra Vilniaus r., į ŠR nuo kelio Bukiškis–Maišiagala, apie 700 m į PR nuo Dūkštelio ežero, pakilumoje abipus žvyrkelio Dūkšteliai–Pavydokiai,

apie 50 m į V–ŠV nuo senųjų kolūkinių fermų pastatų griuvėsių (1 pav.). Gyvenvietė užima apie 1000 m² dydžio teritoriją, kuriai padaryta įvairialypė žala: per senovės gyvenvietės teritoriją kadaise buvo nutiestas žvyrkelis, visai greta pastatytos kolūkinės fermos, todėl dalis jos suniokota užstumdant statybines ir ūkines atliekas, o dar prieš kelerius metus gyvenvietės centre buvo savavališkai kasamas smėlis. Teritorija nuo 2014 m. įtraukta į NKVR. Geomorfologiškai senovės gyvenvietė yra ant kadaise egzistavusio Dūkštelio ežero R kranto – pusiasalio, smėlingoje pakilumoje.

Dūkštelių senovės gyvenvietė aptikta 2011 m., kai vietinių gyventojų kasamo smėlio duobėse atsitiktinai rasta titnago nuoskala. 2012 m. Skauduliškių ir Dūkštelio ežerų mikroregione vykdant žvalgomuosius tyrimus, abipus žvyrkelio Dūkšteliai–Pavydokiai buvo iškasta keletas šurfų, kuriuose rasta akmens amžiaus radinių. 2013–2014 m. gyvenvietės teritorijoje vykdyti archeologiniai detalieji tyrimai, kurių metu aptikta ankstyvojo mezolito ir neolito–bronzos amžiaus laikų titnaginio inventoriaus ir gyvenvietės struktūrų liekanų. 2015 m. tyrimai buvo tęsiami, siekiant gauti daugiau mokslinės informacijos apie šią akmens amžiaus gyvenvietę.

Iš viso ištirta 25 m² senovės gyvenvietės teritorijos: perkasos ŠR pusėje dviem etapais iškasinėtas 15 m² plotas 4 (5 m² vertinti kaip suardyti vėlyvų perkasimų), o perkasos PV dalyje iškasinėtas 10 m² dydžio plotas 3. Abu plotai kasti iki įžemio, tačiau plote 4 atsidengusios kiaulių palaidojimų duobės kraštas nekastas iki dugno. Be detaliųjų senovės gyvenvietės tyrimų, dar buvo vizualiai žvalgyta aplinkinė teritorija, ariami laukai. 2014 m. aptikta galbūt Dūkštelių 2 senovės gyvenvietės teritorija, rasta titnago nuoskala.

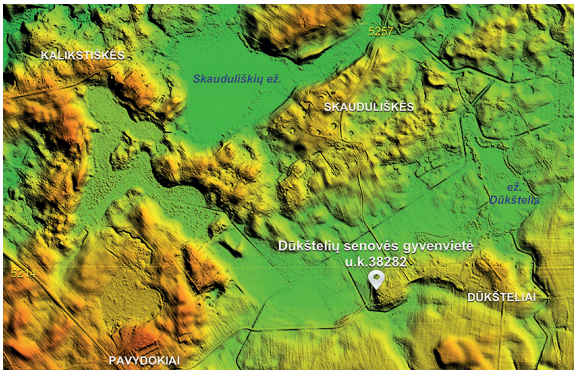

1 pav. Dūkštelių senovės gyvenvietės lokalizacija. M 1:10 000, pagal LiDAR

Fig. 1. Location of Dūkšteliai Old Settlement 1

Dūkštelių senovės gyvenvietėje tyrimų metu fiksuota kelių skirtingų sluoksnių stratigrafija, kuri iš esmės nežymiai kisdama dengė visą perkasos plotą (išskyrus perkasos ŠR dalį, kur būta XX a. grunto suardymų): 10–15 cm storio pilko miškožemio, persimaišiusio su užstumdytomis žemėmis ir statybinėmis atliekomis, sietinomis su kolūkinių fermų statyba, sluoksnis; po juo – 10–20 cm storio gelsvai pilko smulkiagrūdžio smėlio sluoksnis su įvairių laikotarpių radiniais; dar giliau – 20–50 cm storio geltono, pereinančio į balkšvą smulkiagrūdį (įžeminį), smėlio sluoksnis – akmens amžiaus radinių horizontas; ir galiausiai – įvairių atspalvių įžeminis smulkiagrūdis smėlis, persimaišęs su limonito juostelėmis.

Tyrimų metu fiksuotos kelios struktūros – dėmės, kurios pagal savo kontekstą yra sietinos su čia egzistavusia akmens amžiaus gyvenviete.

Dėmė 8 pradėta kasti dar 2014 m. ties plotu 1, tyrimai šiemet pratęsti. Kaip paaiškėjo, dėmė išsiplėtė į ŠV pusę, o jos kontūras nesudarė taisyklingo ovalo formos (2 pav.). Dar prieš atsidengiant dėmei, toje vietoje jau gelsvai pilkame ir geltoname smulkiagrūdžiame smėlyje paste-

2 pav. Geltono smulkiagrūdžio smėlio sluoksnis (akmens amžiaus radinių horizontas) ir dėmė 8 plote 3. G. Gudaitienės nuotr.

Fig. 2. The layer of fine yellow sand (the Stone Age find horizon) and stain 8 in trench 3

3 pav. Židinio 1 dėmės kampas plote 4. G. Gudaitienės nuotr.

Fig. 3. Trench 4 and a part of the stain from hearth 1

bėta lipdytinės ornamentuotos keramikos šukių koncentracija. Apie 40 cm gylyje dėmė ėmė ryškėti ir įgavo kontūrą. Joje aptikta keliolika degusių kaulų fragmentų, kurie buvo pasiskirstę dėmės ŠV dalyje ir aplink ją, įžemyje. Taip pat rasta gana daug titnaginių radinių, tarp jų ir keletas dirbinėlių: 4 specialios nenustatytos paskirties ir vienas galbūt gremžtukas. Dėmėje rastos kelios skaldyto akmens nuoskalos, o jos pakraščiuose buvo apvalainukų. Tyrimų metu iš dėmės surinkta degusios organinės medžiagos – medžio angliukų, paimti grunto mėginiai makrobotaniniams tyrimams bei geocheminei analizei. Dėmė yra apie 3 m ilgio R–V kryptimi ir apie 2 m pločio Š–P kryptimi, maždaug 60 cm gylio, ir galbūt buvo šiek tiek įgilinta. Kitąmet ketinama tyrimus tęsti ir galutinai iškasinėti šią struktūrą. Dėmės paskirtis kol kas neaiški.

Židinys *1* pradėtas kasinėti dar 2013 m., o šį sezoną tirta jo ŠR dalis. Jis kasinėtas dviem etapais (3 pav.), fiksuotas židinio dėmės pjūvis. Dėmė ėmė ryškėti 50–55 cm gylyje, jos kontūras pasirodė esąs ne visai taisyklingas. Pats struktūros gruntas buvo kiek mažiau perdegęs nei 2013 m. kasinėtoje dalyje, tad, ko gero, šiemet atsidengė nors ir didesnė, tačiau ne taip intensyviai degusi židinio dalis. Kasinėjimams trukdė visiškai greta augęs beržas. Jo šaknynas tiesiogiai rėmėsi į archeologinę struktūrą, todėl jos ŠR dalies kontūras buvo suardytas bioturbacijų.

Židinyje rasta keletas titnaginių radinių bei neperdegusių akmens apvalainukų. Aptikti ir keli dirbiniai: galinis gremžtukas ir du nenustatytos paskirties dirbiniai. Greta židinio rasti du gremžtukai ir vienas galbūt rėžtukas. Galutinai ištyrus židinį paaiškėjo, kad jis buvo ovalo formos, maždaug 2 m ilgio Š–P kryptimi ir 1,5 m pločio R–V kryptimi, su keliais dideliais akmenimis ir keliolika apvalainukų Š–V dalyje.

Plote 3 šiemet buvo baigta kasti *dėmė 9*. Maždaug 35 cm gylyje atsidengė keliasdešimties centimetrų dėmės kraštelis, kuriame radinių faktiškai nebuvo, tačiau į Š nuo jos aptikti 3 dirbiniai: 2 nenustatytos paskirties ir 1 pjaunamojo pobūdžio dirbinys.

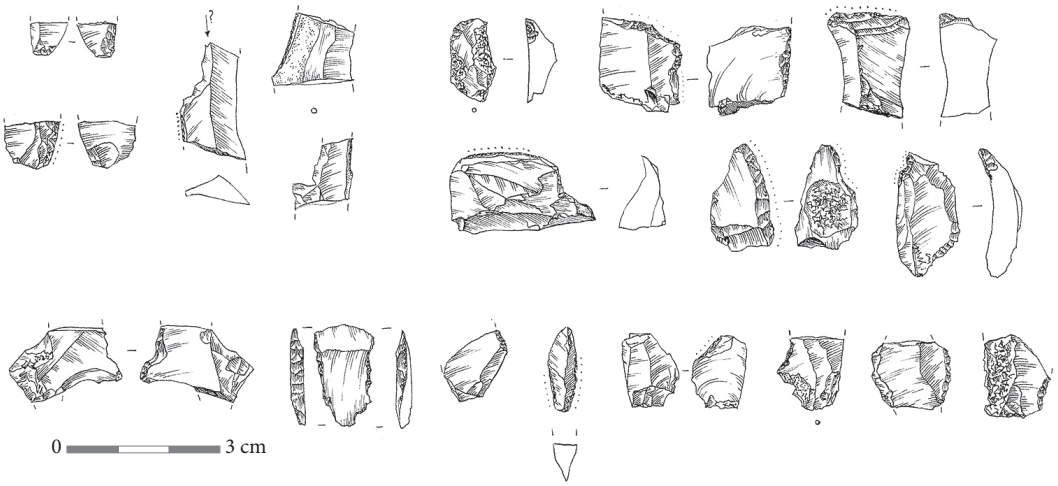

4 pav. Titnaginiai dirbiniai, retušuoti ir utilizuoti ruošiniai. G. Gudaitienės pieš.

Fig. 4. Flint artefacts, which have been retouched and used as blanks

Apie 3 m atstumu į Š–ŠR nuo židinio 1, plote 4, 35 cm gylyje buvo fiksuota galbūt su senovės gyvenviete sietina *struktūra 11* – išsiskiriančios spalvos grunto dėmė su daug nedidelių akmenukų. Ji buvo ovalo formos, maždaug 1,4 m ilgio ŠV–PR kryptimi ir 80 cm pločio ŠR–PV kryptimi. Struktūroje aptiktas gremžiamosios paskirties dirbinėlis, o už keliasdešimt cm į ŠV nuo jos – dar ir pjaunamojo pobūdžio dirbinėlio – peilio fragmentas. Taip pat struktūroje ir jos periferijoje negausiai rasta titnago skaldymo liekanų. Struktūros R dalis buvo suardyta vėlyvo perkasimo – kiaulių palaidojimams kasamos duobės ekskavatoriaus grybštelėjimo Š–P kryptimi, ties kuriuo rasti du titnaginiai radiniai.

Iš viso 2015 m. Dūkštelių senovės gyvenvietėje rasti 179 radiniai, iš kurių 129 – titnago skaldymo atliekos ir dirbiniai (4 pav.), 26 įvairialaikės keramikos šukės, 17 degusių kaulų fragmentų, 5 skaldytų uolienų radiniai ir 2 geležies lydymo atliekos. Daugiausia radinių koncentravosi ties dėme 8.

Pagal 2013–2015 m. kasinėjimų metu surinktą titnaginį inventorių, jo kokybę ir skaldymo technologijas šioje gyvenvietėje reiktų skirti bent du skirtingų laikotarpių – mezolito pirmos pusės ir neolito–bronzos amžiaus – radinių horizontus.

Dūkšteliai Old Settlement

In 2015, 20 m² were excavated within the territory of Dūkšteliai Old Settlement (Fig. 1) and more than a hundred flint (Fig. 4) and other knapped stone finds, over twenty potsherds, some pieces of burnt bone, and several pieces of iron smelting waste were discovered.

The settlement site was inhabited more than once: in the early Mesolithic and later, perhaps in the Neolithic or Bronze Age. A prehistoric hearth and several stains, the purpose of which is still not clear, were identified (Fig. 2, 3). They should be ascribed to the Stone Age horizon.

The potsherds discovered in the excavated areas come from various periods, but a concen-

tration of early, hand built pottery fragments was distinguished in the S corner of the trench.

The NE part of the old settlement has been damaged by farm-related construction activities.

Gabrielė Gudaitienė

Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietės I ir II

2015 m. vasarą buvo tęsiami žvalgomieji ir detalieji archeologiniai tyrimai Pabartonių akmens amžiaus gyvenviečių I ir II teritorijose (1 pav.). Šių dviejų gretimų akmens amžiaus paminklų tyrimų istorija siekia XX a. pradžią, o patys objektai ne kartą lankyti praėjusiame šimtmetyje, tačiau kryptingai, siekiant suteikti paminklo statusą, šie objektai pradėti žvalgyti tik prieš keliolika metų (*ATL 2003 metais*, V., 2004, p. 310). Tuo metu tiksliai nustatyti senovės gyvenviečių lokalizaciją nepavyko. 2014 m. į Pabartonis grįžta inicijavus Neries baseino pirminio apgyvendinimo rekonstrukcijos projektą (*ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 32–38). Atlikus žvalgomuosius tyrimus, lokalizuota Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietė I, tačiau antroji gyvenvietė nerasta. Dėl to po vienerių metų ekspedicija pratęsta: vykdyti detalieji ir žvalgomieji tyrimai abipus Želmenos upelio, ant antrosios Neries viršsalpinės terasos pakraščio. Ekspedicijos metu buvo iškasinėta 40 m^2 prieš metus lokalizuotos Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietės I ploto ir iškasti 6 šurfai spėjamoje Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietės II vietoje.

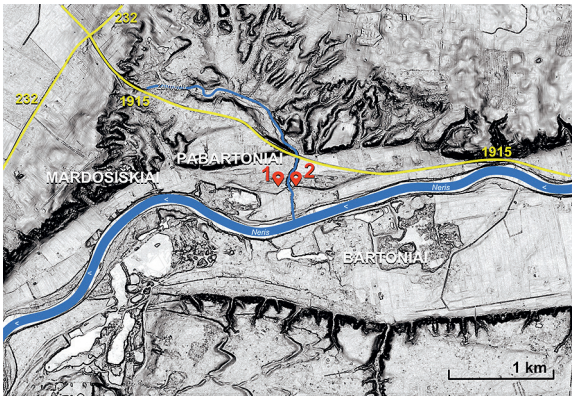

1 pav. Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietės I ir II (pagal LiDAR)

Fig. 1. Pabartoniai Stone Age Sites I and II

Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietėje I iš viso ištirti 5 plotai po 8 m^2. Visame kasinėtame plote fiksuota daugmaž tolygi stratigrafija. Paviršiuje buvo 5–15 cm storio pilko miškožemio sluoksnis, kuris dengė ruzgelėmis suklostytą keliasdešimties centimetrų storio geltono smėlio, persimaišiusio su pilku miškožemiu, sluoksnį. Šis sluoksnis buvo storesnis PR perkasos dalyje, Neries upės link. Paviršiniame smėlyje ir miškožemyje rasta vėlyvos keramikos šukių, molio tinko, šovinių, metalinių radinių. Po suklostytu sluoksniu atsidengė 12–20 cm pilkai rudo smėlio sluoksnis, kuris perėjo į netolygaus storio tamsiai rudo smėlio sluoksnį. Šiuose sluoksniuose rasta įvairialaikės keramikos, keletas titnaginių radinių. Po to atsidengė rudas smėlis – akmens amžiaus radinių horizontas. Maždaug 0,9–1 m gylyje jis perėjo į 15–25 cm storio netolygaus geltono smėlio sluoksnį, kuriame išryškėjo senovės struktūrų dėmės, buvo gausu titnaginių radinių. Galiausiai geltonas smėlis perėjo į balkšvą smėlį su limonito juostelėmis (įžemį), kuriame dar buvo pavienių radinių, o struktūrų dėmių mažėjo, kol visiškai išnyko. Perkasos plotai, priklausomai nuo dėmių gilumo ir radinių gausos, kasinėti iki 1,2–1,5 m gylio (2 pav.). Pastebėta, kad P–PR perkasos dalyje radinių buvo daugiausia.